

TO MENNESKESKÆBNER

*Løjtnant Ulrik Gotschalck Gedde.**Civilingeniør Hans Nielsen.*Af *V. Woll.*

Som lokal- og personalhistorisk Bidrag turde mulig efterfølgende Beretning om to Mænds ejendommelige Tilskikkelser paa egne Interesse.

Den ene bar det velklingende Navn Ulrik Gotschalck Gedde (Giedde, Gjedde), og som Officer havde han endda Ret til at indskyde et „von“ foran Efternavnet. – Han var Søn af Ingeniør-Kaptajn Christian Gedde paa Fæstningen Frederikssten ved Byen Frederikshald i Norge og fødtes dør d. 6. Novbr. 1770. Allerede i sit niende Aar begyndte han sin militære Løbebane, idet han blev Landkadet d. 12. Maj 1779, og i 1788 blev han Vicefændrik ved Norske Livregiment. – I 1792 træffer vi ham som Sekondløjtnant i København, dog ikke for sine Dyders Skyld. Han blev nemlig sammen med nogle andre unge Officerer tiltalt ved Krigsret for alvorlige Gadeuordener Natten efter d. 4. Febr. 1792, da de kom fra „det militære Selskab“ paa „Giæthuset“*), hvor de „ved Spisebordet havde drukket, saa de kom ved godt Humeur“. Først gennempryglede de nogle Civile paa Kongens Nytorv, og derfra gik Turen til Christianshavn, hvor de forulempede en Privatmand, slog hans Ruder ud og fik et Sammenstød med Vægterne. Ved Garni-

*) Dette var en lang Bygning paa Kongens Nytorv, omtrent hvor nu det kgl. Theater ligger, oprindeligt Kanonstøberi – deraf Navnet „Gieszhaus“ af tysk „gieszen“, at støbe – senere Lokale for „den militære Højskole“ og for Officersforeningen „det militære Selskab“.

*Nordre Halvdel af
Niels Hansens Køb-
mandsgaard – opført
1630 af Raadmand
Karsten Iversen, nu
Museumsgaard –
(Forhuset mod Lange-
gade).*

sons Ober-Krigsrets Dom af 23. Febr. 1792 (General-Auditørens Relations-Protokol) fastsloges det, at Krigerne havde forstyrret den offentlige Orden, fornærmet uskyldige Personer og vist et for Officerer aldeles upassende Forhold, hvorfor de idømtes Arrest i „Citadellet Frederikshavn“ (Kastellet) fra 2 til 6 Maaneder. De to Hovedmænd blev afskedigede, men Gedde, som slap med 2 Maaneder, forblev i Tjenesten. – Han skal have været flot og charmerende, derhos velanskreven hos Kronprins Frederik, men alligevel blev han 5 Aar senere afskediget og „forundt 200 Rigsdaler i Rejsepenge.“

*Lojtnant Geddes Baghus
mod Strandgade, ned-
brudt 1932. (Grunden
indlagt under Folke-
biblioteket).
Foto H. & H. Jacobsen,
København.*

Hvor han har tumlet sig i de følgende Aar, vides ikke, men i 1803 opdækker han paa en Herregaard paa Hindsholm (formentlig Schelenborg) paa et Afskedsbesøg, idet han agtede at udvandre til Vestindien – Datidens Tilflugtssted for Fædrelandets urolige Sønner – men her fik man ham ind paa en ganske anden Plan, idet man foreslog ham at gøre sine Hoser grønne hos den rige Enkemadame Hansen i Kerteminde.

Denne Enke – som iøvrigt var Faster til Stifteren af Handels-
huset Rasmus Holbech og Søn i Odense – hed Maren Larsdatter
Holbech og var født i Kerteminde – døbt 9. Juli 1765 – altsaa nu
omkring de 40 Aar og saaledes ca. 5 Aar ældre end Gedde. Hun
var allerede i 1785 bleven gift med Købmand i Kerteminde Niels
Rasmussen, men Ægteskabet varede kun i 7 Maaneder, da han

døde i Sommeren 1786 (begr. 4. Juli). Men næppe et halvt Aar senere – 20. Decbr. s. A. – ægtede hun Forvalteren paa Schelenborg Niels Hansen, som overtog Købmandshandelen og hendes store Gaard paa Langegade (nu delt i No. 6 og 8, Museumsgaarden).

I sit godt 16-aarige Ægteskab med Niels Hansen havde hun to Døtre, af hvilke den ældste, Nielsine Dorothea, blev gift med en Søofficer, Fr. Holst (død som Kommandør i 1846; se Richter: 100 Aars Dødsfald).

Niels Hansen døde i Juni 1803 og blev begravet „med fuld Ceremoni og alle Klokker“ d. 27. s. M., og det var altsaa hans Enke, hos hvem vor Gedde nu skulde gøre sin Lykke. – Han har næppe mødt nogen Vanskelighed. Den 6. Decbr. 1803 fik Parret Kongebrev, og d. 15. s. M. fandt Vielsen Sted i Kerteminde.

Før Vielsen maatte der imidlertid skiftes med de to Døtre. Der tilfaldt hver af dem 600 Rigsdl., men Beløbet blev indestaaende i Boets Ejendele mod tinglyst Skifteekstrakt. – Samtidig laante Gedde hos Købmand Mads Møller i Kerteminde 800 Rigsdl. mod Obligation, tingl. 9. Jan. 1804. Han pantsætter her Galeasen „Grevinde Ahlefeldt“, et Fartøj paa 20½ Kommercelæsters Drægtighed (= 41 Tons) samt 6 Malkekøer, endvidere en Mængde specificerede Sølvgenstande, saasom Kander, Fade, Theservice, Skeer o. s. v. samt en Samling Dukater og andre Guld- og Sølvmonter, af Værdi 300 Rigsdl. – en Fortegnelse, der giver en god Forestilling om Niels Hansens rige Bo. – Fartøjet solgte han iøvrigt allerede i Decbr. s. A. for 1800 Rigsdl. til Købmand Jens Nielsen i Skibhusene.

Geddes militære Fortid var sagtens Anledning til, at han blev Kaptajn for Byens Borgervæbning, og han nævnes nu ofte som „Borgerkaptajn“. – Den 7. Oktbr. 1805 fik han Borgerskab paa „lovtilladelig Næring og anden Haandtering“. Denne mærkelige Formulering beroede mulig paa, at han ikke havde lært noget bestemt Fag, navnlig ikke Handel, og derfor ikke kunde blive Købmand, men paa den anden Side maatte han have Borgerskab

for at kunne fortsætte Niels Hansens Virksomhed. Men Herligheden varede kun kort. Enten han manglede Anlæg for Handel eller Interesse derfor, nok er det, allerede d. 18. Aug. 1806 blev der holdt Tvangsauktion over Gaarden, og han maatte fra det store Forhus flytte ned i et lille Baghus mod Strandgade, der laa Syd for den Grund, hvorpaa nu Museets Kustodebolig ligger. – Med Galgenhumor ytrede han: „Jeg boer i mit eget Svinehus“, men hvorledes har den før saa rige Købmandsenkes Følelser været derved?

Denne Fornedrelses-Tilstand blev dog ikke varig. Ved Skøde af 15. Juni 1812 købte Gedde af Felbereder Rasmus Graae et Hus, som omkring Aar 1800 var opført i „Friheden“ (d. v. s. den nordligste Del af Kerteminde Langegade, som endnu i Folkemunde benævnes saaledes, antagelig fordi denne Bebyggelse, der var begyndt i 1796, laa udenfor Hindsholms Port og derfor foreløbig var fri for Konsumtionsafgift). – Huset, som var brandforsikret for 360 Rigsdl., laa ved Gadens Østside og er nu Gade-No. 66. Det var en Egebindingsværksbygning paa 6 Fag i en Etage; en tilhørende Have paa 62 Al. Længde og 6 Al. Bredde laa bag Huset ned mod Strandvejen. Købesummen var 850 Rigsdl., men Gedde havde naturligvis ikke selv disse Penge. Han optog et 1. Prioritetslaan paa 800 Rigsdl. i „Det fynske Livrente-Societet“ i Odense med Kaution af Svogeren Rasmus Larsen Holbech, og i 1817 gav han Købmand H. A. Cappelen i Kerteminde 2. Prioritet for 200 Rigsdl.

Gedde havde iøvrigt under Napoleonskrigene opnaaet en Stilling som Feltpostfører, som vel i nogen Grad har tilfredsstillet den forhenværende Officer*). – Hustruen døde d. 24. Decbr. 1815, alt-saa kun 50 Aar gl. – Boet fandtes insolvent og blev overladt Enke-

*) Feltposten var oprettet i 1805, idet det var af Betydning for Regeringen at have en hurtig og hyppig Forbindelse med de enkelte Hærafdelinger og med vore Gesandter i Udlandet, og bestod indtil 1814. Den var organiseret med Ruter over hele Landet under en Feltpostdirektør (se Ær. Olsen: Postvæsenet i Danmark 1808–1848, S. 33 ff.)

manden. Han havde nemlig endnu et Damokles-Sværd hængende over sig i Form af en Obligation, som han i 1810 havde udstedt til Skomager Peter Bom for 125 Rigsdl. Denne fik Pant i et Egetræs Chatol med Skænk og 2 To-Etages Jernkakkelovne, den ene med Kobberhætte, formodentlig Herligheder, som var bjergede fra det forhen saa rige Hansenske Bo og endt i „Svinehuset“.

Trods den slette Økonomi hørte der en Tjenestepige til Husstanden, nemlig Christiane Nielsdatter, en Husmandsdatter fra Ubberud Sogn, døbt dér 21. Maj 1797 og konfirmeret i Kerteminde 1. Søndag efter Paaske 1814, „tjenende Lieutenant Giedde her i Byen“ (Kirkebogen). – Medens Geddes Ægteskab med Maren Holbech var barnløst, kunde han ikke staa for det unge Blod, men fik med Christiane d. 8. Jan. 1817 Sønnen Ulrik Christian, og da et nyt Barn var i Vente, ægtede han hende d. 12. Aug. 1818. Under Ægteskabet fødtes fem Børn i Kerteminde, nemlig:

Rudolphine Amalie, f. 10. Sept. 1818.

Emil(ius), f. 23. Febr. 1821.

Carl August Wilhelm, f. 14. Novbr. 1823.

Gebhardine Betty Sophie, f. 5. Decbr. 1826.

Frederikke Caroline, f. 15. Juli 1832.

Familien levede under meget smaa Kaar, og i 1822 kom Ejendommen til Tvangsauktion. Skomager Bom opsagde i Decbr. Termin 1818 sit Tilgodehavende iflg. ovennævnte Obligation, men opnaaede intet Resultat deraf. Han stævnedes da i 1821 Gedde og fik Dom d. 20. Aug. 1821 (Justitsprot.), hvorefter Gedde skulde betale Gælden efter Kurs med 51 Rigsdl. 40 Sk. Sølv. Under Sagen henviste Gedde til, at han „formedelst trykkende Mangel og blottet for alt til Underhold for sig, Hustru og 3 Børn“ havde maattet unddrage sig Betalingen saa længe som mulig. Naturligvis fik Bom ingen Penge, og Fordringen steg til 65 Rigsdl., men nu vilde (eller kunde) han ikke vente længere og lod Huset stille til Auktion. Højstbydende var Selvejergaardmand Lars Pedersen i Over Kærby,

der havde Transport paa Livrente-Societetets og Cappelens Obligationer og købte Ejendommen for 250 Rigsdl. Sølv. (Auktionsskødet blev først tinglyst 2. Juli 1827). Antagelig har Gedde maattet fraflytte Huset, thi ved Folketællingen 1834 boede Familien i et af Smaahusene (da No. 239, nu Gade-No. 46) i Præstegades Vestende, den Gadestrækning, der nedsættende kaldtes „Ramsherred“. Gedde opføres med Stilling „fhv. Borgerkaptajn“ og den ældste Søn med Vedtegning „Søindrulleret“. Den ældste Datter nævnes ikke; hun var nemlig kommen ud som Tjenestepige, først paa Samsø, senere i Odense (Kirkebogens Til- og Afgangslister).

Det fortælles, at naar Geddes Pengevanskeligheder voksede ham over Hovedet, blev et af Børnene sendt ud til Schelenborg med et Brev til Baronen, og det vendte saa tilbage med en Tidalerseddell indsyet i Vesten.

Gedde døde d. 22. Aug. 1836 og fik iflg. Kirkebogen fri Jord. I Skifteprotokollen hedder det blot: „Intet at skifte, da Afdøde har været understøttet af Fattigvæsenet.“

Et Par Aar efter flyttede Enken til Odense, hvor den næst yngste Datter blev konfirmeret i St. Hans Kirke i 1841, medens den yngste døde det følgende Aar i St. Knuds Sogn. Her boede Enken i mange Aar sammen med Datteren Betty, der ernærede dem begge som Dameskræderinde og skal have haft betydelig Søgning fra Omegnens Herregaarde; dog havde hun et beskedent Tilskud, idet Finans-Deputationen ved Skr. 23. Jan. 1846 bevilgede „Enken efter afg. Feltpostfører, Lieutenant Gedde“, en aarlig Pension af 20 Rigsdl. – Hun synes iøvrigt at have formaaet at hæve Slægten til et højere Plan.

Den 29. April 1873 anmeldte Sønnen, Smedemester E. Gedde i Odense, til Skifteretten dér, at Moderen, „Enke efter forlængst afg. Kaptajn Gedde“, var død uden Efterladenskaber.

Efterslægten, der er i gode borgerlige Stillinger, har søgt at føre Kaptajns Ahner op til Chr. IV.s Admiral Ove Gedde, som aab-

nede vor Handelsforbindelse med Ostindien og fik anlagt Trankebar, men noget Bevis herfor er det hidtil ikke lykkedes at tilvejebringe.

☆

De vigtigste Kilder er: Hirsch: Den danske og norske Hærs Officerer (Rigsark. og Kgl. Bibliotek), Kirke- og Retsbøger for Kerteminde samt Byens Skøde- og Panteregister fra 1790, Fol. 63 og 192. Endvidere Dokumenter hos Skibstømrer Ulrik Gedde i Kerteminde samt mundtlig Tradition fra nu afdøde Kerteminde-Borgere.

Medens Geddes Livsskæbne i Korthed kan karakteriseres med Ordene „højt at flyve, dybt at falde“, er de følgende Linier Beretningen om en Mand, hvis Liv forløb i modsat Retning.

Oplysningerne støtter sig bl. a. paa mundtlige Meddelelser af hans Søsterdatter, Frk. Anna Sophie Jørgensen i Kerteminde, der døde under et Ophold i Middelfart d. 23. Jan. 1954, næsten 84 Aar gl. – Hun var Datter af Malermester Hans Adolf Jørgensen i Kerteminde og Hustru Ane Nielsdatter.

Ved Hovedvej 1, ca. 5 km udenfor Nyborg, ligger en Gruppe Smaahuse, kaldet Pilevad, under Aunslev Sogn. Forhen havde de et Samlingspunkt i en Vindmølle, som brændte ca. 1910 og ikke blev genopført. – I Pilevad fødtes d. 5. Jan. 1830 Hans Nielsen, som Søn af en Husmand og Arbejder ved Møllen, Niels Andersen, og Hustru Anna Maria Hansdatter. Den unge Mand tjente dør i Sognet, da han kastede sin Kærlighed paa en Gaardmandsdatter sammesteds, men hendes Forældre ansaa ikke Hans Nielsen som et passende Parti for deres Datter. Han brød da op fra Hjemmet og gik i Haandværkslære (Tømrer?) i Nyborg. Efter endt Læretid gik han med en Kammerat paa Vandring og naaede lige til Kairo, hvor han en Tid arbejdede ved Anlægget af Suezkanalen. Saa gik Turen videre til Indien, og her opnaaede han Arbejde ved Overrislingskanalerne til Rismarkerne og Vejbygningsarbejde under Regeringen og blev Civilingeniør; sit danske Efternavn angliserede han til Nilson og ægtede en engelsk Dame, Mary Jane Bake. Med hende fik han to Sønner, John Andrew (fordansket til Hans

Andreas) og Peter Jacob samt Datteren Any (Annie) Mary. Efter Hustruens Død besøgte han og Børnene Danmark i 1883, og min Meddeler blev meget betaget, da en fremmed Familie, kørende i Landauer, en skønne Dag standsede udenfor hendes Hjem i Præstegade og spurgte efter hendes Moder. Det var den udvandrede Hans Nielsen, der nu dukkede op med sine tre Børn, der var i Alderen fra 6 til 11 Aar. – Datteren fik Privat-Undervisning hos Frk'erne Kryger paa Vestergade, og Sønnerne kom i 1885 i Kerteminde Borger- og Realskole; de blev sat i Pleje hos daværende Lærer Rudkjøbing. Da denne i 1887 blev Skoleinspektør i Frederikssund, fulgte Drengene med dertil, og den ældste blev konfirmeret i Oppesundby Kirke d. 2. Oktbr. 1887.

Hans Nielsen opsøgte ogsaa sin Ungdomskærlighed, der nu var Gaardmandskone i Aunslev Sogn, og medbragte som Gave til hende nogle Sølvgenstande.

Efter nogle Maaneders Forløb vendte han tilbage til Indien, og det er mig ikke bekendt, hvorledes hans senere Aar i Udlandet har formet sig. Men mod Slutningen af sit Liv tog han Ophold i sit Fødesogn, hvor han døde i sit 91. Aar d. 19. Aug. 1920 og blev jordet paa Sognets Kirkegaard d. 25. s. M. – Dødsfaldet bekendtgjordes i „Fyns Tidende“ paa Familiens Vegne af hans Husbestyrerinde Frk. Trine Clausen.

Børnene var spredte viden om. Paa Skiftet efter ham, der foretoges ved Vinding Herreds Ret i Nyborg, opgives det, at den ældste Søn opholdt sig i London, den anden i Holland, medens Datteren var gift med Pastor Waller, Longmouth, Colorado i U. S. A. – Under Boets Behandling oplyses det, at den ældste Søn var død, og hans Lod deles mellem de to andre Søskende.

Der lever endnu nogle Kertemindeboere, der mindes de tre Børn, ja en enkelt har endog besøgt Hans Nielsen i hans høje Alderdom i Pilevad, hvor han som en pergamentsagtig rynket Olding var ifærd med at nedskrive sine Erindringer i en stor Foliant. Den skal være deponeret i et Arkiv eller Bibliotek, men

„laaset“ indtil 50 Aar efter hans Død. – De foranstaaende Linier, der kun maa opfattes som et ufuldstændigt Mosaik, samlet af spredte og tilfældige Kilder, kan maaske blive Anledning til, at en Forsker til den Tid supplerer og berigtiger dem, naar han finder frem til Hans Nielsens egenhændige Optegnelser.

EFTERSKRIFT

Hans Nielsens Sønner optoges 1. Maj 1885 i Kerteminde Borger- og Realskole og indskrives som John Andrew Nielsen, f. 30. April 1872 i Goolberga, døbt dør 9. Decbr. s. A., og Peter Jacob Nielsen, f. i Palmor 16. Maj 1877, døbt 24. Febr. 1878. – I Bogen „I Justitias Tjeneste“ af fhv. Højesteretspræsident Troels Jørgensen (Kbh. 1954), S. 73, omtaler Forf., at han i 1897 som ung Fuldmægtig ved Bregentved-Gisselfeld Birks Kontor i Sydsjælland i en Retssag har truffet den 25-aarige Johan Andrew N., Søn af en i Indien bosat dansk Civilingeniør; han var Polytekniker og havde tidligere opholdt sig i Ostindien og Australien. Siden 1890 var han her i Landet og var – uvist hvorledes – efterhaanden reduceret til Arbejdsmand. – Uden Tvivl er der her Tale om Hans Nielsens ældste Søn.